

ARAŞTIRMA ETİK KURULLARI VE YAYIN ETİĞİNE AYKIRI ÖRNEK İNCELEMELER

Prof. Dr. Bektaő TEPE

Genel anlamda etik kavramı

- **Bireyin;**
 - diğer bireyler, kurumlar ve devlet ile olan ilişkilerinde toplumun deneyimlerinden, gelenek ve göreneklerinden kaynaklanan,
 - akıl ürünü olan,
 - toplumsal uyum, birliktelik ve dayanışmayı artırıcı,
 - toplumun ekonomik, politik ve sosyal yapılarına istikrar sağlayıcı prensiplerin, standartların ve değerlerin
- bütünüdür.**

Araştırma etiği açısından 3 farklı bakış açısı

- **Önerme olarak etik:** Bireyin sahip olması gereken değerleri ifade eder.
- **Görev olarak etik:** İnsanların, diğer insanlara yönelik etik sorumluluklarıyla ilişkilidir.
- **Faydacı olarak etik:** İnsanlığa fayda sağlayacak değerleri kapsar.

Araştırma etiği kısıtlamaz!

- Araştırma etiğinde, neyin m¼mk¼n olup neyin m¼mk¼n olmadığını belirleme ve doğrularını ortaya koyma isteği vardır.
- Asla araştırmayı d¼zenlemek veya araştırma ¼zg¼rl¼ę¼ne karşı koymak niyetinde değildir.

Araştırma
sürecinde göz
önünde
bulundurulması
gereken etik
değerler

- **Dürüstlük:** Araştırma kapsamındaki verilerin, doğru ve gerçekçi bir şekilde raporlanmasıdır.
- **Tarafsızlık:** Araştırma sürecinde hiç kimseye çıkar sağlamadan bilimin yararının gözetilmesidir.
- **Dikkat:** Araştırmanın hatasız bir şekilde gerçekleştirilmesidir.
- **Açıklık:** Araştırma kapsamında ortaya çıkan bilginin hiç menfaat ve korku hissetmeden açık bir şekilde ifade edilmesidir.

Araştırma
sürecinde göz
önünde
bulundurulması
gereken etik
değerler

- **Fikri mülkiyete saygı:** Çalışma sürecinde kullanılan kaynaklara ve kurallara uygun bir şekilde atıfta bulunulmasıdır.
- **Sorumlu yayın:** Araştırmanın bütünlüğü bozulmadan fazla yayın çıkarmaya çalışılmamasıdır.
- **Meslektaşlara saygı ve ayrımcılık yapmamak:** Başka araştırmacılar aleyhinde farklı uygulamalar içinde olmadan onlara saygı gösterilmesidir.

Araştırmacılar için altın niteliğinde etik kurallar

- İnsanların bütünlüğüne ve saygınlığına saygı duyar.
- ‘Zarar vermeme’ ilkesini takip eder.
- Bireylerin mahremiyetini, kişisel verilerin korunmasını ve hareket özgürlüğü haklarını tanır.
- Bilgilendirilmiş onam gerekliliğini ve araştırma konuları ile sürekli diyalogu kabul eder.
- Hayvanları saygıyla ele alır ve araştırma öncesi, sırası ve sonrasında insani şartlar altında çalışır.
- Orantılılık ilkesine saygı duyar.

Araştırmacılar için altın niteliğinde etik kurallar

- Toplumsal kaygıları ciddiye alır. Bir araştırmacının ilk yükümlülüğü insanları dinlemek ve onlarla yapıcı diyalog içinde Őeffaf ve dürüst olmaktır.
- Biyoeşitliliğe saygı duyar ve çevreyi veya ekolojik dengeyi tehdit eden, geri dönüşü olmayan bir değişikliğe izin vermez.

Etik kurulları tanımlayalım

- **Etik kurullar;**
 - sorumlu olduğu alanlardaki çalışmalarda ortaya çıkan etik problemlerin belirlendiği,
 - tartışıldığı ve
 - bu problemlere çözümler sunulduğu örgütlenmelerdir.

Etik kurulların amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Çalışma alanlarındaki etik problemleri tanımlamak ve bunlara çözümler sunmak,
- Araştırma ile ilgili kararlar alınırken süreçle ilgili yapıcı bakış açıları ve gerçekçi öneriler sunmak,
- Etikle ilgili eğitim etkinlikleri düzenlemek,
- Kurumsal uygulamalara yönelik etik ilkeleri ve politikaları belirlemek,
- Etik ile ilgili çatışmaların ya da etik ikilem içeren sorunların çözümüne katkıda bulunmak,
- Etik alanında danışmanlık hizmeti sunmak,
- Bilimsel bilgi üretimini, araştırma etiği ve yayın etiği açısından değerlendirmek

Araştırma Etik Kurulu neden oluşturulmuştur?

- Araştırma Etik Kurulu, araştırmaları planlama aşamasından tamamlanma aşamasına kadar etik standartlara uygunluk bakımından değerlendirmek amacıyla oluşturulmuştur.

Araştırma Etik Kurullarının sorumlulukları

- Araştırma kapsamındaki gönüllülerin haklarının ihlal edilmesini engellemek
- Araştırmaya kaynak oluşturan ve sonuçlardan etkilenecek olan toplumu gözetmek
- Araştırmacılara ve bilim dünyasına karşı sorumluluk taşımak

BAZI ÜLKELERDEKİ
ARAŞTIRMA ETİK KURULLARI
VE ÇIKIŞ NEDENLERİ

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

ETİK İLE İLGİLİ YAPILAR

KURULMA NEDENLERİ

United States Public Health Service (Amerika Birleşik Devletleri Halk Sağlığı Servisi) (USPHS-1996)

Department of Health, Education and Welfare (Sağlık, Eğitim ve Refah Bakanlığı) (DHEW)

The Institutional Guide to DHEW Policy on Protection of Human Subjects (İnsan Deneklerinin Korunmasına İlişkin Politika Kurumsal Rehberi) (The 'Yellow Book')

Institutional Review Board (Kurumsal İnceleme Kurulu) (IRB-1974)

The National Commission for the Protection of Human Subjects of Biomedical and Behavioral Research (Biyomedikal ve Davranışsal Araştırma İnsan Deneklerini Koruma Ulusal Komisyonu) (NCPHSBBR)

Devlet dairesinden hibe alan bütün araştırma kurumlarının, federal olarak fonlanan araştırma projelerinin, insan haklarının korunması ile ilgili komite kurulmasının gerekliliği (etik olmayan araştırmalar ve araştırmalardaki deneklerinin yakınlarının rıza ve izinlerinin olmaması)

KANADA

ETİK İLE İLGİLİ YAPILAR	KURULMA NEDENLERİ
The Medical Research Council (Tıbbi Araştırma Konseyi)	İnsan onuruna saygılı, bağımsız, adil, etik ilkelerle araştırma sürecini yönlendirme gerekliliği Etik araştırma standartlarının oluşturulmasının istenmesi
Conculative Group of the Canada Council (Kanada Konseyinin Sonuç Grubu)	
The Social Sciences and Humanities Research Council (Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Konseyi)	
Ethical Conduct for Research Involving Humans (İnsanları İçeren Araştırmalar için Etik Davranışlar)	
Research Ethics Boards (Araştırma Etik Kurulları) (REB)	

İNGİLTERE

ETİK İLE İLGİLİ YAPILAR	KURULMA NEDENLERİ
University Research Ethics Committee (Üniversite Araştırma Etik Kurulu) (UREC)	
Research Ethics Committee (Araştırma Etik Kurulu) (REC)	Psikoloji ve tıp gibi belirli alanlarda etik kurallar zorunluluğu
Economic and Social Research Council (Ekonomik ve Sosyal Araştırma Konseyi) (ESRC)	Sosyal bilim araştırmalarında etik ölçütlere ihtiyaç duyulması
Research Ethics Framework (Araştırma Etik Çerçevesi) (REF)	

GÜNEY AFRİKA

ETİK İLE İLGİLİ YAPILAR	KURULMA NEDENLERİ
Medical Research Council of South Africa (Güney Afrika Tıbbi Araştırma Konseyi) (MRCSA)	Şüpheli biyomedikal araştırmalar
Guidelines on Ethics for Medical Research (Tıbbi Araştırmalar için Etik Kurallar)	Sosyal bilim araştırmalarının etik teftiştten geçirilmesini gerektiren ulusal bir yasal düzenlemenin olmaması
Ethics in Health Research: Principles, Structures and Processes (Sağlık Araştırmalarında Etik: İlkeler, Yapılar ve Süreçler)	İnsanlarla ilgili bütün araştırmaların etik kurullar çerçevesinde değerlendirilmesi

NORVEÇ

ETİK İLE İLGİLİ YAPILAR

The National Committee for Research Ethics in the Social Sciences and the Humanities (Sosyal Bilimler ve Beşeri Bilimler Ulusal Araştırma Etiği Komitesi) (NESH)

KURULMA NEDENLERİ

Bütün araştırma sahalarında nitelikli öneriler sağlamaya çalışılması

Ulusal düzeydeki araştırmalarda etik denetlemenin gerçekleştirilmesi

Bilimsel topluluklara, kamu yöneticilerine ve kamuya öneri sağlanması

Uluslararası düzeyde araştırmalarda etik ölçütler belirlenmesi

Etik kurulların görev ve sorumlulukları

- Araştırma katılımcılarının haklarını ve refahlarını korumak
- İnsan katılımcıları içeren bir araştırma için yeterli kaynak bulunduğundan emin olmak
- Etik kurulun araştırmalar için öngördüğü etik ölçütleri belirlemek
- Araştırmalar için hesap verebilir bir mekanizma oluşturmak
- Kurum veya kuruluşun, araştırma etik kurulundan alınan kararları ve tavsiyeleri yasal sorumluluk olarak kabul etmelerini sağlamak

Türkiye'de değerlendirme ve denetleme yapan kurumlar

- Yükseköğretim Kurulu (YÖK)
- Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)
- Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA)
- Üniversitelerin Etik Kurulları

**YÖK 'Bilimsel
Araştırma ve Yayın
Etiği Yönergesi'nin
4. maddesinde
sıralanan etik dışı
davranışlar**

- **İntihal**
- **Sahtecilik**
- **Çarpıtma**
- **Tekrar yayın**
- **Dilimleme**
- **Haksız yazarlık**
- **Destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile bunların katkılarını belirtmemek**
- **Süreci tamamlanmamış tez veya çalışmaları, sahibinin izni olmadan kaynak olarak kullanmak**

**YÖK 'Bilimsel
Araştırma ve Yayın
Etigi Yönergesi'nin
4. maddesinde
sıralanan etik dışı
davranışlar**

- İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda etik kurallara uymamak
- Yayınlarda hasta haklarına saygı göstermemek
- Mevzuatla çerçevesi belirlenmiş araştırmalarda mevzuat hükümlerine aykırı davranmak
- İncelemek üzere kendisine gönderilen bir eseri, eser sahibinin izni olmaksızın kullanmak
- Bilimsel araştırma için tahsis edilen kaynakları amaç dışı kullanmak
- Başkalarına temelsiz etik ihlal isnatlarında bulunmak

**YÖK 'Bilimsel
Araştırma ve Yayın
Etiği Yönergesi'nin
4. maddesinde
sıralanan etik dışı
davranışlar**

- Kişi veya kurumların izni olmaksızın veri toplamak
- Araştırmalarda hayvan sağlığına ve ekolojik dengeye zarar vermek
- Araştırma kapsamında gerekli izinleri yetkili birimlerden yazılı olarak almamak
- Araştırmalarda zararlı uygulamalar konusunda ilgilileri bilgilendirme ve uyarma yükümlülüğüne uymamak
- Araştırma kapsamında toplanan verileri izin verilmeden açıklamak ve gizliliğine riayet etmemek

TÜBİTAK 'Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 9. maddesinde sıralanan etik dışı davranışlar

- Uydurma
- Çarpıtma
- Aşırma
- Tekrar yayın
- Dilimleme
- Destekleyen kuruluşu belirtmeme
- Haksız yazarlık

TÜBİTAK 'Araştırma
ve Yayın Etiği Kurulu
Yönetmeliği'nin 9.
maddesinde
sıralanan etik dışı
davranışlar

- Çalışmalarda usulüne uygun olarak kaynak göstermeden alıntı yapmak
- Kaynakları amacına veya usulüne aykırı biçimde kullanmak
- Araştırmalarda kabul ve taahhüt beyanlarına uymama
- Görevi ihmal ve kötüye kullanma
- Mesnetsiz etik kural ihlali iddiasında bulunmak

**TÜBA'ya göre
araştırmacıları etik
dışı davranışlara
yönlendiren
unsurlar**

- Araştırmacılara, araştırma etiği konusunda eğitim verilmemesi
- Araştırmacıların kariyer hırsı ve akademide kendine yer bulma isteği
- Yayın sayısını artırma motivasyonu
- Yayınların niteliğine veya niceliğine önem verilmemesi
- Akademik çalışmalardan maddi kazanç alma mekanizmalarından faydalanmak

TÜBA, etik dışı davranışların önlenmesi için şu önerilerde bulunmuştur:

- Araştırmacılara, araştırma süreci hakkında eğitimler verilip araştırma süreçleriyle ilgili danışmanlık alabilecekleri merkezlerin kurulması
- Araştırma sürecinde etik davranmak, toplanan verileri en az beş yıl saklayıp korumak
- Araştırmacıları, ilk yıllarında daha kolay araştırmalara, projelere ve çalışmalara yönlendirmek
- Yayınların niceliğinden çok niteliğine önem verilmesi, atıf alabilecek yayınlar yapmanın daha önemli olduğunun vurgulanması
- Araştırmacılara maddi kolaylıklar sağlanarak çalışma ortamlarının iyileştirilmesi

Üniversitelerin etik kurulları

- Araştırmalarda ve yayınlarda etik davranışların değerlendirilmesi ve denetlenmesi amacıyla üniversite bazında da yapılanmalara ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır.
 - Üniversite etik kurulları;
 - akademik çalışma ve yayın boyutunda üniversitelerde yapılacak olan bilimsel araştırma ve yayın sürecinde insan dahil tüm canlılarla ilgili araştırmalarda uyulması gereken kuralları tespit etmek,
 - tüm yapı ve bireyler arasındaki ilişkilerde etik ilkelere göre davranılmasını gerçekleştirmek
 - tüm bu süreçlerle ilgili etik prensipler ve normlar belirlemek
- için yapılandırılmaktadır.

Türkiye'de ilk etik kurul oluşturma çalışması

- Türkiye'de 1993 tarihli İlaç Araştırmaları Hakkında Yönetmelik ile birlikte araştırma etik kurulları oluşturulmaya başlanmıştır.

Klinik Araştırmalar
Hakkında Yönetmelikte
değişiklik yapılmasına
dair yönetmelikte 'etik
kurul' tanımı (2010)

Araştırma etik kurulları, araştırmaya katılacak gönüllülerin hakları, güvenliği ve esenliğinin korunması; araştırmanın mevzuata uygun şekilde yapılmasının ve takip edilmesinin sağlanması amacıyla araştırma protokolü, araştırmacıların uygunluğu, araştırma yapılacak yerlerin yeterliliği ve gönüllülerin bilgilendirilmesinde kullanılacak yöntem ve belgeler ile bu kişilerden alınacak olurlar ve araştırmalarla ilgili diğer konularda bilimsel ve etik yönden görüş vermek üzere kurulan yapılardır.

Üniversite etik kurullarının çalışma kapsamı

- Üniversite bünyesinde yapılan ve üniversite tarafından fonlanan araştırmaların ve her türlü bilimsel çalışmaların araştırma etiğine uygunluğu
- Üniversite adresiyle gönderilen tüm yayınlarla ilgili yayın etiğine uygunluğu
- Üniversitenin tüm çalışanlarının iş etiğine göre çalışma durumları
- Eğitim hizmetlerinde etik uygunluk
- Üniversite yaşamının etik ilkeleri
- Üniversitenin toplumla ilgili faaliyetlerindeki etik konular
- Üniversitenin paydaşlarıyla ilişkilerinde ortaya çıkan etik sorunlar
- Üniversitenin birimleri arasında ortaya çıkan etik sorunlar

Üniversite etik kurullarının görevleri

- Üniversitenin tüm paydaşlarıyla ilişkilerinde ortaya çıkan etik sorunları kanıtlara dayalı değerlendirir ve paydaşlarına görüş bildirir.
- Üniversitenin işleyişleriyle ilgili etik ilkeler, politikalar ve kurallar oluşturur.
- Üniversitede etik yaşam kültürünün yaygınlaşması ve etik duyarlılık kazanılması için eğitim ve benzeri çalışmaları düzenler.
- Üniversitedeki uzman etik kurullarda görevlendirilecek bireylere eğitim verir.
- Üniversitedeki uzman etik kurullar arasında eşgüdüm sağlar.

Araştırmacının,
araştırma
sürecinde kendisine
sorması gereken
sorular

- **Araştırma sürecinde verilerim gerçekçi mi?**
- **Topladığım bilgiyi ve veriyi doğru ve gerçekçi bir şekilde yorumluyor muyum?**
- **Kullandığım data veya düşünceler bana mı yoksa başkalarına mı ait? Başkalarına aitse bunu atıf olarak gösteriyor muyum?**
- **Araştırma sürecini, bütünlüğünü bozmadan gerçekleştiriyor muyum?**
- **Araştırma sürecinde destek veren kişi ve kurumların haklarını gözetiyor muyum?**
- **Araştırma sürecinde katkı sağlayanların emeğini doğru bir şekilde yansıtıyor muyum?**

Yayın etiğinde
sorumluluğu olan
paydaşlar

- Editörler
- Hakemler (Danışmanlar)
- Yazarlar (Araştırmacılar)

Editörler

- Editörler, hakemlerle yazarlar arasında iş birliği sağlamaya çalışan kişilerdir.
- Çalışmaların dergiye kabul, hakemlik süreci, yazarlara dönütler verme, yayınlama kararını alma ve ret vermeye kadar tüm süreçlerde aktif rol alırlar.
- Editörler bu süreçlerde derginin yayın politikasına uygun hareket ederler.
- Yayınların, hakemlerin görüşlerini alarak yayımlanmasına ya da geri çevrilmesine karar verirler.

Editörlerin etik sorumlulukları

- **Yayın kuralları, yazarlara yönerge olarak yayımlanmaktadır.**
- **Yayın politikaları ve kuralları açık ve net bir şekilde belirlenmeli ve tüm yazarlara duyurulmalıdır.**
- **Bilimsel ilkelere taviz verilmemelidir.**
- **Kabul edilen çalışmalar zamanında yayınlanmalıdır.**
- **Yazarların isimleri hakemlerden gizli tutulmalıdır.**
- **Yazarlara, çalışmalarını net, özlü ve doğru bir şekilde sunmaları konusunda yardım etmelidir.**

Editörlerin etik sorumlulukları

- Çalışmaya ait bilgiler yayınlanırsa da, yayınlanmasa da gizli tutmalıdır.
- Dergiye gelen çalışmayı subjektif kararlarla engellememeli ve geciktirmemelidir.
- Çalışmayı uygun olmayan hakemlere göndermemelidir.
- Çalışmaların yayımlanması sürecinde çıkar ilişkisine girmemelidir.
- Dergiye destek veren kişi ve kurumları açıkça belirtmelidir.
- Hakem raporları en az 5 yıl saklanmalıdır.

Hakemler

- Bir çalışmanın bir dergide yayımlanmasının en önemli basamaklarından birisi hakemlik sürecidir.
- Hakem, dergiye yayımlanması için gönderilen çalışmanın niteliklerine göre yayımlanabilirlik ölçütlerini hangi düzeyde karşıladığını değerlendiren kişidir.

Hakemlerin etik sorumlulukları

- Çalışma yayımlanana kadar makaleyi hiçbir amaç için kullanmamalıdır.
- Çalışma yayımlandıysa, gözden geçiren kişi makaleden elde ettiği bilgileri kullanmamalıdır.
- Çalışmayı bilim dışı ilke ve kurallara göre değerlendirmemelidir.
- Çalışmayı incelerken objektif davranmalıdır.
- İnceleme işi bittiğinde çalışmayı zamanında yayım ofisine iade etmelidir.
- Çalışmanın inceleme sürecinde tarafsız olmalıdır.

Hakemlerin etik sorumlulukları

- Kendisine gönderilen çalışma hakkında editörden habersiz başkalarından görüş alınmamalıdır.
- Çalışma konusuna hakim değilse, çalışmayı, gerekçesini bildirerek iade etmelidir.
- Çalışmayı zamanında değerlendiremeyecek ise, gerekçesini bildirerek iade etmelidir.
- Değerlendirme sürecinde bireysel menfaat sağlayacak şekilde davranmamalıdır (atıf gösterilme gibi).
- Çalışmanın kopyasını saklamamalıdır.

Yazarlar

- Yazılı eser oluşturan ve bu sũreçte en aktif rol oynayan kişidir.
- Yazar, çalışmanın tamamından sorumludur.

Yazarların etik sorumlulukları

- Yazarlar, dergiye duyulan güvene, bilim yazarlığının profesyonelliğine ve tüm bilimsel uğraşlara zarar verebilecek yanlış araştırma sonuçlarını sunmaktan kaçınmalıdır.
- Yazarlığı kötüye kullanmamalıdır.
- Araştırmanın bütünlüğünü korumalıdır.
- Çalışmayı, aynı anda değerlendirilmek üzere, birden fazla dergiye göndermemelidir.
- Daha önce yayımlanmış çalışmasını tekrar yayın haline getirmemelidir.
- Tek bir çalışmayı çeşitli dergilerde yayımlanmak üzere birkaç bölüme ayırmamalıdır.

Yazarların etik sorumlulukları

- Sahte veri üretmemelidir.
- Araştırmada toplanan veriler üzerinde manipülasyon yapmamalıdır.
- Başkaları tarafından yazılmış herhangi bir veri, metin veya teoriyi kendisine aitmiş gibi (intihal) sunmamalıdır.
- Çalışmaya katkısı olanlar yazar olarak gösterilmeli, katkısı olmayanlar gösterilmemelidir.
- Bir çalışmanın kabulünden sonra yazarlık veya yazar sırasındaki değişiklikler ile ilgili talepte bulunmamalıdır.

Yazarların etik sorumlulukları

- Talep üzerine, yazarlar, sonuçların geçerliliğini doğrulamak için ilgili belgeleri veya verileri göndermelidir.
- Araştırmada tarafsız ve şeffaf olmalıdır.
- Araştırmaya destek verenleri ve araştırma sürecini fonlayanları belirtmelidir.
- Yayının niceliğini artırmak için nitelikten ödün vermemelidir.

BİLİMSEL YAYINLARDAKİ
ETİK İHLALLER

Etik ihlaller

- Uydurma (fabrication)
- Çarpıtma (falsification)
- Aşıırma (plagiarism)
- Duplikasyon (duplication)
- Dilimleme (least publishable units)
- Destek belirtmeme
- Yazar adlarında değişiklik yapma
- Veri uydurma
- Bildirme yükümlülüğü

Uydurma (fabrication)

- Araştırmacının gerçekçi olmayan veriler üretmesini ve bu ürettiği verileri araştırmanın raporlaştırma sürecinde kullanmasını ifade eder.
- Çaba göstermeden, olmayan veri ya da istenilen sonuçların, sanki araştırma gerçekleştirilmiş ve sonuçlandırılmış gibi gösterilmesidir.

'Uydurma' etik ihlali kontrol listesi

Ölçütler	Evet	Hayır
Gerçek olmayan bilgiler başkalarına atıf yapılmış gibi gösterilmiş.		
Sahte veri üretilmiş.		
Araştırma yapılmayan eylemler yapılmış gibi gösterilmiş.		
Araştırmanın kendisi yapılmış gibi gösterilmiş.		
Kullanılmamasına rağmen uygun araç ve yöntemler kullanılmış gibi gösterilmiş.		
Hayali sonuçlar üretilmiş.		

Çarpıtma (falsification)

- Araştırma sürecinde kullanılan materyaller, cihazlar, işlemler ve araştırma kayıtlarında değişiklik yapmak veya sonuçları değiştirmektir.
- Aynı zamanda uygun olmayan verileri uygun gibi gösterme, yanlış raporlama yapma, toplanan veriler üzerinde sonuçları etkileyecek şekilde oynamalar yapma, toplanmayan verileri toplanmış gibi gösterme gibi eylemleri de içerir.

'Çarpıtma' etik ihlali kontrol listesi

Ölçütler	Evet	Hayır
Araştırmada toplanan veriler üzerinde değişiklik yapılmış.		
Bilimsel sonuçlar kasıtlı değiştirilmiş.		
Araştırma verileri kasıtlı bir şekilde atlanmış.		
Araştırma sonuçları, kayıtları ve elde edilen veriler tahrif edilmiş ve değiştirilmiş.		
Araştırma hipotezine uymayan veriler değerlendirme dışında tutulmuş.		
Veriler, araştırma ve uygulamaların niteliğini bozacak şekilde olduğundan farklı sunulmuş.		

Aşırma (plagiarism)

- Araştırmacının kendi üretmediği, başkalarının ürettiği fikirleri, metotları, verileri, yazıları ve şekilleri sahiplerine atıf yapmadan çalışmasında yer vermesidir.

İntihal analiz programları

- **iThenticate:** Makale veya draftlarının intihal analizi için kullanılır.
- **Turnitin:** Tez ve proje ödevlerinin intihal analizi için kullanılır.
- **İntihal.net:** Birçok türdeki yayının intihal analizi için kullanılır.

İntihal analiz programları ile şu alanlarda denetleme yapılabilir:

- **Çoğaltma:** Başka araştırmacının çalışmasını kendi çalışması gibi gösterme.
- **Kopyalama:** Başkasının çalışmasının bir kısmını doğrudan kopyalayarak kendi çalışmasında kullanma.
- **Kopyala ama değiştir:** Başkasının çalışmasında yer alan bilgileri küçük değişikliklerle kendi çalışmasında kullanma.
- **Mozaik:** Yayında, birden fazla kaynaktan alınan bilgileri birleştirme.
- **Kendini intihal:** Daha önce yaptığı bir çalışmasından kopyalama.

'Aşırma' etik ihlali kontrol listesi

Ölçütler	Evet	Hayır
Araştırmacı, başka bir eserden, gönderme yapmadan alıntı yapmış.		
Kaynağı unutup, bilgi düşünce ve uygulamaları kendi fikriymiş gibi sunmuş.		
Alıntı yaptığı bilgiyi eksik bilgi vererek kullanmış.		
Alıntı kaynağına ait uygun bilgileri doğru vermemiş.		
Başkasına ait fikir, süreç, sonuç ya da kelimeleri uygun atıflarda bulunmadan kullanmış.		
Çalışmanın bir bölümünü, atıfta bulunmadan kendi eseri gibi sunmuş.		
Yayının içeriğinde %20 ve üstü oranında alıntılama var.		

Duplikasyon (duplication)

- Araştırmacının, çalışmasını, birden fazla dergiye yayım için göndermesi veya yayımlatmasıdır.

'Duplikasyon' etik ihlali kontrol listesi

Ölçütler	Evet	Hayır
Çalışma daha önceden yayımlanmış.		
Çalışma, kongre veya toplantılarda sunulmuş ve yayımlanmış.		
Çalışma, içerik değiştirilmeden yabancı dilde yayımlanmış.		
Benzer çalışma şekilsel olarak değiştirilmiş.		
Benzer çalışmanın yazım formatı değiştirilmiş.		
Yayımlanmış çalışmanın sunum tarzı değiştirilerek farklı hale getirilmiş.		
Başka çalışma ile aynı hipotez, sonuçlar ve tartışma öğelerini içeriyor.		

Dilimleme (least publishable units)

- Araştırmacının, gerçekleştirdiği bir çalışmayı ve bu çalışma surecinde topladığı verileri bir araştırmanın butnlğne zarar verecek parçalara ayırması ve yayımlamasıdır.

'Dilimleme' etik ihlali kontrol listesi

Ölçütler	Evet	Hayır
Araştırmanın kendi içinde bütünlüğü bozulmuştur.		
Araştırma, kendi içinde bütünlüğü bozulacak şekilde parçalara bölünerek birden fazla yayın haline getirilmiştir.		
Araştırma, başka aynı araştırma sorusu, aynı hipotez ve aynı yöntemlerle, ama farklı sonuçlarla yayın haline getirilmiştir.		

Destek belirtmeme

- Araştırmaya destek veren kurum ve kuruluşlara araştırma raporunda yer vermeme olayıdır.

'Destek belirtmeme' etik ihlali kontrol listesi

Ölçütler	Evet	Hayır
Çalışmanın değişik aşamalarında destek vermiş kişilere ayrıca teşekkür edilmemiştir.		
Destek veren kişilere araştırmada teşekkür edilmemiştir.		

Yazar adlarında değişiklik yapma

- Araştırmaya katkı sağlayan kişilerin isimlerini yazmamak veya katkı sağlamayanların isimlerini çalışmaya dahil etmektir.

'Yazar adlarında değişiklik yapma' etik ihlali kontrol listesi

Ölçütler	Evet	Hayır
Çalışmada hiçbir katkısı olmayan kişilere yazar olarak yer verilmiş.		
Çalışmanın planlama, tasarım, analiz ve yorumuna katkıda bulunanlara yazar olarak yer verilmemiş.		
Yayına hazırlayanlara veya önemli ölçüde beyinsel katkı ile düzeltme yapanlara yazar olarak yer verilmemiş.		
Yayınlanacak son haline onay verenlere yazar olarak yer verilmemiş.		

Veri uydurma

- Araştırmacının, hipotezini desteklemek için veri uydurma ve toplanan verilerde oynama yapmasıdır.

'Veri uydurma' etik ihlali kontrol listesi

Ölçütler	Evet	Hayır
Araştırmacı, kendi hipotezlerine uygun bir şekilde veriyi manipüle etmiştir.		
Verileri doğru şekilde toplamamıştır.		
Kendisine ait olmayan verileri kullanmıştır.		
Verileri izinsiz bir şekilde kullanmıştır.		
Verileri, değişmeyecek ve kaybolmayacak şekilde muhafaza etmemiştir.		

Bildirme y¼k¼ml¼l¼ę¼

- Başka bir araştırmacının yaptığı araştırmada etik problemler olduğundan emin olduğunda, bunu, yetkililere ve ilgili kurumlara bildirmeme sorumluluğudur.

'Bildirme yükümlülüğü' etik ihlali kontrol listesi

Ölçütler	Evet	Hayır
Başka araştırmacı, araştırmasında intihal yapmıştır.		
Araştırmacı sahte veri üretmiştir.		
Araştırmacı, sonuçlarını değiştirmiştir.		
Araştırmanın bütünlüğünü bozarak birden fazla yayın çıkarmıştır.		
Bu yayın, başka bir dergide yayınlanmıştır.		
Katkı sağlayan araştırmacıları belirtmemiştir.		
Katkı sağlamayan birisini yazar olarak göstermiştir.		
Araştırmada toplanan veriler manipüle edilmiştir.		

ETİK İHLAL ÖRNEKLERİ

ÖRNEK 1

Bir sempozyum için araştırma yapmaya karar veren N.Ç., araştırma sürecinde geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olan '*Tükenmişlik Ölçeği*'ni kullanmaya karar vermiştir. N.Ç., araştırma sürecinde ölçeğin bazı maddelerini ölçekten çıkarmış ve bazı maddelerin ifadelerini değiştirmiştir. Bunları yaptıktan sonra ölçek üzerinde tekrar güvenilirlik ve geçerlilik çalışması yapmadan bu şekilde topladığı verilerle analizler yaparak, sonuçlarını raporlaştırmıştır.

ÇÖZÜMLEME

N.Ç.'nin bu yaptığı etik ihlal 'uydurma'dır. Çünkü N.Ç. Veri toplama aracını değiştirmiş ve bu aracın tekrar güvenilirlik ve geçerlilik çalışmasını yapmamıştır. N.Ç. uygun olmayan bir araçla veri toplamış, daha sonra uygun bir araçla veri toplamış gibi işlem yaparak araştırma sürecini tamamlamıştır.

ÖRNEK 2

Araştırmacı, üniversite öğrencilerinin demografik değişkenlere göre depresyonlarının incelenmesi konulu bir çalışma gerçekleştirmiştir. Daha sonra çalışmayı, demografik değişkenleri iki kategoriye ayırarak ayrı ayrı çalışmalar halinde raporlaştırmıştır. Her iki çalışmada da benzer problem durum betimlemesini kullanmıştır. Daha sonra bu iki çalışmayı iki farklı dergiye göndermiştir.

ÇÖZÜMLEME

Araştırmacı, 'dilimleme' etik ihlali yapmıştır. Araştırmacı, araştırma bütünlüğünü bozacak şekilde demografik değişkenleri ikiye ayırmış ve topladığı verilerle iki ayrı çalışma yapmıştır. Örneğin; birinci çalışmasında üniversite öğrencilerinin cinsiyetine göre depresyon puan ortalamalarının farklılaşması ile ilgili sonuçları koyarken, ikinci çalışmasında yaşlarına göre depresyon puan ortalamalarının farklılaşması ile ilgili sonuçları kullanmıştır. Oysa yaş ve cinsiyetin, demografik değişkenler olarak aynı konu bütünlüğü içinde incelenmesi gerekir.

ÖRNEK 3

A.Y. ve D.G. ortak bir çalışma tasarlamışlardır. Tasarladıkların araştırma kapsamında beraber katkı sağlayarak veriler toplamışlar, çalışma için görev dağılımı yaparak çalışmayı bitirip makale haline getirmişlerdir. D.G., çalışma bittikten sonra A.Y.'den habersiz, bir arkadaşını çalışmaya hiçbir katkısı olmadan yazar olarak eklemiştir. Makale bu şekilde yayımlanmıştır.

ÇÖZÜMLEME

D.G., burada 'yazar adlarında değişiklik yapma' etik ihlalinde bulunmuştur. Çünkü çalışmaya hiç katkı sağlamayan arkadaşını çalışmasına ortak yazar olarak almıştır. Buna hayalet yazarlık da denir. Bir kişinin çalışmaya yazar olabilmesi için makalenin planlanmasından yayınlanmasına kadar olan bütün süreçlerde katkıda bulunması ve makalenin bütünü hakkında diğer yazarları ile aynı fikri paylaşması gereklidir. Ama D.G.'nin arkadaşı bu şekilde davranmadan yayına ortak yazar olmuştur.

ÖRNEK 4

Yüksek lisans öğrencisi S.E., çalışanların iş doyumunu etkileyen değişkenler başlıklı tez çalışmasında tarama modeli gerçekleştirmeyi planlamıştır. Tez sürecinde hazırladığı veri toplama aracını alanda uygulamadan uygulanmış gibi göstermiş ve sahte veri üretmiştir. Daha sonra bu verilere dayalı bir şekilde analizler gerçekleştirerek sonuçları raporlaştırmıştır.

ÇÖZÜMLEME

S.E.'nin burada gerçekleştirdiği etik ihlal 'veri uydurma'dır. S.E., toplanmamış verileri toplanmış gibi göstermiştir. Yani gerçek olmayan veri üretmiştir. Gerçek olmayan verileri gerçek veri gibi göstererek ve analizler yaparak çalışmasında yer vermiştir.

ÖRNEK 5

Doktora çalışması yapan A.D., tezinin raporlaştırma aşamasında motivasyona ilişkin yaptığı açıklamalarda atıf göstermemiştir. A.D., çalışmasının birçok yerinde aynı tutumu göstererek çalışmasını bitirmiştir. Tez danışmanı, A.D.'nin tezini intihal analiz programı ile analiz ederek, başkalarına ait düşünceleri atıf yapmadan gösterdiğini tespit etmiştir.

ÇÖZÜMLEME

A.D.'nin yürüttüğü tez çalışmasında danışmanının ortaya çıkardığı etik ihlal 'aşırma'dır. A.D. çalışmasında, başkalarına ait motivasyon tanımını kendine aitmiş gibi raporlaştırmıştır. Başkalarının düşüncesini, atıf yapmadan kendi fikri gibi göstermiştir.

ÖRNEK 6

Araştırmacı, bir sempozyum için çalışma tasarlamış ve sempozyumda sunmuştur. Aynı zamanda sunulan çalışmayı sempozyum bildiri kitapçığında yayımlatmıştır. Daha sonra araştırmacı, aynı çalışmayı bir dergiye göndererek hiçbir değişiklik yapmadan ve sempozyumda bildiri olarak sunulduğunu belirtmeden yayımlatmıştır.

ÇÖZÜMLEME

Araştırmacının burada gerçekleştirdiği etik ihlal, 'duplikasyon'dur. Araştırmacı, sempozyumda sunduğu bir çalışmayı hiçbir değişiklik yapmadan bir dergide yayımlatmıştır. Yani aynı çalışmayı mükerrer olarak yayımlatmıştır.

ÖRNEK 7

Yüksek lisans öğrencisi B.G., yüksek lisans çalışmasını gerçekleştirirken üniversitenin bilimsel araştırma koordinatörlüğünden destek almıştır. B.G., üniversiteye ait bir kurumdan destek alarak gerçekleştirdiği tez çalışmasında, raporlaştırma aşamasında aldığı desteği belirtmemiştir. Daha sonra tez çalışmasından hazırladığı makaleyi bir dergide yayımlatmış ve yine aynı tutumu dürdürerek makalesinde de destek veren kurumu belirtmemiştir.

ÇÖZÜMLEME

B.G., yüksek lisans yaparken öğrenim gördüğü üniversitenin bilimsel araştırma koordinatörlüğünden destek almıştır. Etik olarak tezde ve tezle ilgili yaptığı çalışmalarda bunu ifade etmek zorundadır. B.G., bunu belirtmediği için 'destek belirtmeme' etik ihlaline sebep olmuştur.

ÖRNEK 8

Ahmet Bey alışma arkadaşlarıyla birlikte bir makale hazırlamıştır. Daha sonra bu makaleyi bir dergiye sunmuştur. Makalenin dergideki yayın surecini Ahmet Bey takip etmiştir. Ahmet Bey, makaleleriyle ilgili değerlendirme surecinde, derginin isteği üzerine düzeltmeler yaparken yazarlardan birisinin adını çıkararak onun yerine ilk versiyonunda adı olmayan bir kişinin adını eklemiştir.

ÇÖZÜMLEME

Ahmet Bey, burada hayalet yazar oluşmasına katkı sağlamıştır. Yani Ahmet Bey, 'yazar adlarında değişiklik yapma' etik ihlalini gerçekleştirmiştir. Çalışmanın hiçbir surecinde görev almayan birisini yazar olarak eklemeye çalışmıştır. Bu durum, araştırmacılardan istenmeyen ve etik ihlal varsayılan durumlardan birisidir.

ÖRNEK 9

Üniversitede açılan doçentlik kadrosuna iki aday başvurmuştur. Adaylardan birisi, diğer aday için, bir araştırmasında araştırmanın bulguları üzerinden değişiklik yaptığını, bu araştırmadan birden fazla yayın ürettiğini iddia etmiştir. Bu ithamı hangi etik ihlalle açıklayabiliriz?

ÇÖZÜMLEME

Burada 'çarpıtma' etik ihlali olduğunu düşünebiliriz. Çünkü, etik ihlalle suçlanan aday, toplanan veriler üzerinde sonuçları etkileyecek şekilde oynamalar yapmıştır. Ayrıca aday, çalışmanın bütünlüğünü bozacak şekilde aynı araştırmadan birden fazla yayın çıkarmıştır. Bu durumu, 'dilimleme' etik ihlali olarak açıklayabiliriz.

ÖRNEK 10

Bir araştırmacı, bir çalışmasında yayınladığı makalesinde kendi kitap bölümünün bir kısmını kullanıp atıfta bulunmamıştır.

ÇÖZÜMLEME

Araştırmacının burada gerçekleştirdiği etik ihlal 'kendini intihal'dir. Yani 'aşırma'dır. Araştırmacı, daha önce yayınladığı bir çalışmasının bir parçasını farklı bir çalışmasında, o kaynağa atıfta bulunmadan kullanmıştır.

ÖRNEK 11

Hasan Bey, daha önce bir dergide yayınlanan makaleyi, iki yıl sonra, küçük değişiklikler yaparak orijinal bir yayın haline getirmiş gibi tekrar yayınlamıştır.

ÇÖZÜMLEME

Hasan Bey'in burada gerçekleştirdiği etik ihlal, 'duplikasyon'dur. Hasan Bey, bir çalışmasını iki yıl sonra aynı içerikle başka bir dergide yayınlamaya çalışmıştır.

ÖRNEK 12

Özge Hanım, aynı bölümde çalıştığı başka bir arkadaşı ile ortak başlattıkları, veri topladıkları ve toplanan veriyi çözümledikleri bir çalışmayı ondan habersiz yayın haline getirmiştir.

ÇÖZÜMLEME

Özge Hanım'ın gerçekleştirdiği etik ihlal 'yazar adlarında değişiklik yapma'dır. Özge Hanım, araştırmasına katkı sağlayan kişilerin isimlerini çalışmasından çıkartmıştır.